

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
КОЈУ ЈЕ ПОДНЕЛА МАГ. ЗОРИЦА МАНЧИЋ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију
28.09.2011. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду
2. Састав комисије са назнакама имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
 1. др Љубиша Рајић, редовни професор, Скандинавистика, 10.11.2010.
 2. др Слободан Грубачић, редовни професор, Немачка књижевност, 04.04.1985, односно професор емеритус 13.04.2011. године, Филолошки факултет (члан ван радног састава факултета)
 3. др Новица Милић, редовни професор, Семиологија медија, 01.10.2006. године, Факултет за медије и комуникацију Универзитета Сингидунум (члан ван радног састава факултета)

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме
Зорица, Ђорђе, Манчић
2. Датум рођења, општина, република
17.06.1974. године, Савски венац, Београд
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе
11. 12. 2003. године, Филолошки факултет у Београду, *Предлози који означавају просторне односе у шведском језику и њихови еквиваленти у српском*
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Скандинавистика

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наслов дисертације је *Превођење с превода као проблем преводне еквиваленције на примеру превођења на српскохрватски језик данских, норвешких и шведских дела са њихових превода на језик посредник.*

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Сама дисертација има 6+294 страница куцаног текста са просечним проредом 1,5. Чине је следећа поглавља:

- 1 Превођење с превода (2-7)
- 2 Превођење као посредовање (8-30)
- 3 Изазови дефинисања и проучавања еквиваленције као појма из перспективе посредног превођења (31-60)
- 4 Посредно превођење у теорији и пракси (61-110)
- 5 Примери посредног превођења скандинавских књижевности на наш језик (111-233)
- 6 Наша књижевна дела у преводу на скандинавске језике. Дела Ива Андрића у преводу – примери студије са коментарима (234-246)
- 7 Посредно превођење у језичким заједницама с релативно малим бројем говорника. Преглед историје преводилаштва у нордијским земљама и значај посредног превођења за нордијске језике (247-274)
- 8 Закључне напомене у вези са посредним превођењем и примерима посредног превођења скандинавских књижевних дела код нас (274-278)

9 Сажетак (279-283)
Литература (284-294).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наслов дисертације је неуобичајено обиман. Разлог је захтев Стручног већа Универзитета у Београду да се у наслову прецизно објасни тема и наведу језици на које се рад односи, што је комисија за одобрење теме у саставу проф. др Љубиша Рајић, проф. др слободан Грубачић и проф. др Сава Бабић морала да прихвати. За ментора јој је одређен проф. др Љубиша Рајић.

Превођење с превода је уобичајен поступак у превођењу између малих језика, јер по правилу или уопште нема преводилаца који знају оба језика или нема довољно преводилаца да покрију све потребе. То је случај и са преводима са скандинавских језика на српскохрватски и обратно. До пре двадесетак година највећи део свих превода урађен је са превода на неки трећи језик, који се у малобројној стручној литератури назива примарним преводом или међуоригиналом, а који је затим служио као оригинал за превод на српскохрватски. Тај језик посредник најчешће је био немачки, посебно када је реч о старијој књижевности, али и енглески, руски и француски језик, чак и италијански, а код многих превода није могуће утврдити с којих су примарних превода урађени. Чак се и данас, у ситуацији када постоје преводиоци који могу урадити превод са оригинала, раде преводи са превода у далеко већој мери него што се претпоставља, а није баш редак случај ни да се ради нов превод са међуоригинала чак и када већ постоји неки ранији превод истог дела са оригинала.

У првој глави своје дисертације ауторка дефинише управо тај проблем, напомињући да је он у научној литератури практично необрађен, а да га је у нашој средини у неколико краћих радова обрађивао само први потписник овог реферата. Тиме се отвара широко поље за разматрање свих проблема везаних за превођење са превода као и даље основни вид посредовања између малих језика, као кључни проблем одређује еквиваленцију, а своју анализу заснива на брижљиво изабраном корпусу.

У другој глави дисертације ауторка се усредредила на представљање различитих транслатолошких приступа и њихових теоријских и методолошких поставки актуелних за студију ове врсте, а са тежиштем на проблему преводивости изворног текста и научне терминологије којом се актуелни проблеми могу најпрецизније одредити.

У трећој, с тачке гледишта теоријског приступа кључној глави, ауторка се бави основним проблемом сваке теорије превођења, наиме проблемом еквиваленције.

Наиме, сваки текст садржи одређене језичке, стилске, прагматичке и контекстуалне одлике. Те одлике оригинала могу бити пренете у целини, делимиче пренете или изостављене у процесу превођења и у тексту превода добити своје посебне међуодnose, а истовремено се као целина односе према језику, семантици, стилу, прагматици и контексту језика на који је текст преведен. То даје сложен комплекс еквиваленција на те четири разине текста. При даљем превођењу текст међуоригинала се понаша као оригинал за текст превода, али се из њега у текст на циљном језику преносе истовремено и елементи преузети из оригинала и елементи карактеристични за текст међуоригинала. Тим новим преносом набројаних одлика добијамо сложени текст коначног превода, а због тога још сложенији проблем преводне еквиваленције како год она била дефинисана. У случају превођења на српскохрватски језик јавља се додатна сложеност кроз појаву једног броја паралелних превода на српску и хрватску варијанту, који показују разлике чије се порекло не може везати само за варијантне разлике.

Након детаљног разматрања различитих приступа проблему еквиваленције у преводу, од равни лексичке еквиваленције до равни еквиваленције текста као целине, ауторка се опредељује за схватање еквиваленције текста као кључног елемента у просуђивању о преводима, било да је реч о непосредним или о посредним преводима. Посебан пак значај придаје динамичкој еквиваленцији, оној која обезбеђује највећу могућу истоврсност учинка текста на примаоца и како на страни изворника тако и на страни превода.

У четвртој глави ауторка се бави самим проблемом превођења с превода, Након што исцрпно реферише веома мали број радова који су посвећени том проблему и од којих ниједан не обухвата његову целину, ауторка посебно разматра у којој се мери потпуно несразмерно мало занимање за тако огроман део превода, свеједно да ли је реч о

стручним или књижевним преводима, може сматрати последицом старијег схватање да је превод с превода копирање копије и самим тим незанимљив као тема за разматрање. Она долази до закључка да је то веома поједностављено виђење превода с превода не само проузроковало недостатак занимања за његове проблеме већ и довело до тога да преводи с превода уживају далеко нижи статус упркос свом значају у процесу посредовања између малих језика.

Пета глава је у целини посвећена анализи изабране примарне и секундарне грађе. Ауторка сасвим исправно закључује, ослањајући се делимице и на малобројне постојеће радове, да при превођењу са превода, језик, стил и контекстуална стварност међуоригинала (примарног превода) функционишу као филтар, који својим учинком филтрирања по правилу одстрањује понекад веома значајан, не ретко и кључан део граматичких, семантичких, стилских и културних одлика изворног, пре него што на њих уопште може да делује филтар циљног језика. Зато понекад имају више таквих одлика примарног превода него изворног текста, што је јасно показала на примеру *Легије проклетих* и *Незнаног војика*. А друге стране, у преводу Хамсуновог романа *Пан* са примарног превода није остало скоро ништа од његовог особеног импресионистичког стила, а сличан је случај и са стилем превода приповетке *Црево ново одело* Ханса Кристијана Андерсена са превода на треће језике. Јасне разлике се виде чак и када као међуоригинал служи текст на језику изузетно блиском изходном језику, на пример превод норвешког текста са превода на шведски, што је случај са једним од превода Хамсуновог романа *Пан*. То важи и у супротном смеру, па превод на норвешки језик Андријевог романа *На Дрини ћуприја* са немачког превода садржи тек понеки оријентализам, јер они углавном нису ни пренети у немачки међуоригинал, а германизми су потпуно избрисани.

Посебан случај је препев староскандинавске едичке поезије са француског (и вероватно руског препева), који више нема никакве формалне везе са оригиналом, а садржинске су само оквирне. У том склопу покреће и важно питање односа између превода и препева, односно проблем тога када је промена формалне структуре стиха толико велика да практично више није реч о препеву иако је коначни текст уобличен у одређеном метричком систему или, поједностављено речено, да ли је препев старогерманског алитерационог песништва у француски александринац (и неку његову инојезичку варијанту) или српски десетерац препев или је реч о преводу, односно преради. А када је реч о прерадама, ауторка их налази највише у текстовима који носе име Ханса Кристијана Андерсена као аутора, али су се толико удаљили од изворног текста да су са њим изгубили сваку везу, понекад толико да се аутор више ни не наводи, а текст се претвара у неку врсту слободног текста усмене књижевности.

У седмој глави ауторка даје преглед историје преводаштва у скандинавским земљама не залазећи дубље у проблем превода на скандинавске језике са превода на треће језике ван дела која јој чине секундарну грађу, али указујући да мале језике повезује управо нужност превођења с превода без обзира колико дугу и какву књижевну традицију имају.

У осмој глави ауторка своди своја разматрања из претходних глава указујући закључно на три основна проблема за даља истраживања: Проблем избора дела јер пролазе кроз поменути филтар међупревода, проблем доживљаја изворног текста и секундарног превода не улазећи детаљније у проблеме рецепције и значаја који преводна књижевност, па тиме и преводи са превода имају у националној књижевности.

Девету главу чини резиме њеног рада, а иза ње следи списак од 45 дела која су послужила као корпус на коме је радила анализе, списак три постојеће библиографије превода са скандинавских језика и списак од 75 дела секундарне литературе.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидаткиња је објавила следеће радове на основу својих истраживања у области релевантној за тему њене докторске дисертације:

1. О преводима неких Андерсенових бајки. У: *Детињство* 1-2/2005:95-97.

2. Андерсен – превод, прерада, адаптација. У: *Зборник Матице српске за књижевност и језик* 55,1,2007:27-40. (P52 = 3)
3. О неким одступањима у посредном преводу: Хезелова *Легија проклетих* (De fordömdes legion) у посредном преводу на српски језик. У: *Мостови* 146,2,2009:117-125.

Осим тога, контрастивни приступ у истраживању предлога који изражавају просторне односе у шведском и српском језику садрже одељке који су непосредно релевантни за анализу превода:

4. *Предлози који означавају просторне односе у шведском језику и њихови еквиваленти у српском*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2003. (Необјављени магистарски рад.) (P82 = 3)
5. О неким значењским разликама између локативних предлога *и* и *på* у шведском језику и локативних предлога *у* и *на* у српском. У: *Психологија* 2,2004:25-32. (P62 = 1,5)

Конечно, кандидаткиња има и одређено преводилачко искуство, делимице са редиговањем студентских превода, делимице са коауторским преводима са шведског језика:

1. Мајгул Акселсон: *Априлска вештица*, Београд, Геопоетика, 2004. (Редакција групног студентског превода унутар преводилачког пројекта Групе за скандинавистику)
 2. Стиг Лашон: *Мушкарци који мрзе жене*. Нови Сад: Чаробна књига, 2009. (У сарадњи са Данијелом Бабић и Доријаном Хајдуом)
 3. Стиг Лашон: *Девојчица која се играла шибицама*. Нови Сад: Чаробна књига, 2009. (У сарадњи са Данијелом Бабић и Доријаном Хајдуом)
 4. Стиг Лашон: *Кула од карата*. Нови Сад: Чаробна књига, 2009. (У сарадњи са Данијелом Бабић и Доријаном Хајдуом)
- односно енглеског језика:
5. Ричард Бах: *Илузије. Авантуре месеје који то није желео да буде*, Београд, Моно и Мањана, 2008

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кључни проблем ове дисертације чини сложеност еквиваленције у преводу с превода, што, како је већ истакнуто, није досад био предмет ниједне обимније студије ни код нас, ни на скандинавском подручју ни ван њега, бар у меру у којој се то може утврдити на основу стручне литературе и база података иако је реч о стотинама књига које су тако преведене и које се још увек тако преводе између скандинавских језика и српскохрватског, а стотинама хиљада књига ако се посматра преводилаштво у свету као целина.

Ауторка је анализи приступила у складу са савременим кретањима у транслатологији према којима преводна еквиваленција представља пре однос између текстова на различитим језицима, него однос између самих језика. То захтева да се пажња преусмери са појединачних јединица текста на текст као целину узимајући у обзир културолошке одлике својствене свакој језичкој заједници понаособ у њеном просторном и временском постојању. Наиме, поређење и анализа старијег и новијег у преводу, односно увођење перспективе времена настанка превода у контрастирање културолошких одредница, веома ретко је било предмет проучавања, иако преводилачка решења у вези с културолошким појмовима у старијим и новијим преводима једног текста често показују велике разлике у тачности. Такав приступ истовремено пружа могућност да се еквиваленција искористи као средство којим се описује идеална или очекивана веза између текста на полазном и текста на циљном језику.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Избор теме: Иако се одувек умањује значај посредног превођења, преводи добијени тим путем у великом броју случајева представљају зачетке и испрва једини вид посредовања између језичких заједница с малим бројем говорника, чак и кад се постави питање ширине и оправданости избора књижевних дела која у нову језичку заједницу доспевају путем посредног превођења. А управо се на посредним преводима темеље и

почеци књижевних и културних веза између скандинавских језичких заједница и нашег језичког подручја.

Садржај рада: Ауторка је у свом раду зашла у мало истражену област, одредила њене основне димензије, осветлила њене основне проблеме низом добро одабраних примера из књижевних дела различитих родова, жанрова и периода и извукла закључке који из њих нужно следе. Она је показала добру аналитичку способност, али је у извесној мери застала у синтези, посебно у области која задире у проблематику теорије рецепције и reader response приступа. То је у великој мери објашњиво чињеницом да је статус науке о превођењу још увек предмет спорења, односно расправа да ли је она област за себе која своје резултате нуди и лингвистици и литературологији за даље специфичне језичке и књижевне анализе, или је пак део лингвистике, односно литературологије и своје анализе мора да води до краја ка њима. Детаљније рашчишћавање тог односа чинило би већ тему за нову дисертацију. Дефиниције употребљених термина, пре свега термина превод, препев, прерада и адаптација, довољно су прецизне за потребе овог рада, пре свега узевши у обзир знатна неслагања у транслатолошким студијама око тога како повући границу између њих, посебно када се узме у обзир и време настанка једног превода. И у том случај би детаљније разматрање изашло из оквира дефинисаног темом рада. Закључци су у целини изведени из одабране примарне грађи и на начин примерен хуманистичким наукама.

Формалне одлике: Рад је писан јасним и разумљивим језиком. Табеле са примерима су прегледне у мери у којој је то уопште могуће са тако обимном грађом. Рад је могао бити нешто боље сређен чисто графички са доследнијим размаком између одељака.

IX ПРЕДЛОГ

На основу укупне оцене дисертације под насловом *Превођење с превода као проблем преводне еквиваленције на примеру превођења на српскохрватски језик данских, норвешких и шведских дела са њихових превода на језик посредник*, која задовољава сва садржинска и формална мерила, комисија предлаже да се кандидат маг. Зорица Манчић позове на одбрану.

Чланови комисије

1. др Љубиша Рајић, редовни професор

2. др Слободан Грубачић, редовни професор

3. др Новица Милић, редовни професор